

SOSTE
Anni Marttinen
Pääekonomisti

Asia: Jatkokirjelmä EJ 12/2021 vp asiaan E 14/2020 vp Valtioneuvoston selvitys: Komission tiedonanto talouspolitiikan EU-koordinaation arviosta
<https://www.eduskunta.fi/pdf/E+14/2020>

EU:n taloussääntöjen jatkuva rikkominen heikentää uskottavuutta.

Komissio julkaisi 5.2.2020 tiedonannon, joka käynnisti säännönmukaisen arvion koordinaatiokehikon toiminnasta, mutta keskustelut keskeytyivät keväällä 2020 korona-kriisiin. Komissio käynnisti keskustelut uudelleen julkaisemalla 19.10.2021 tiedonannon, jossa vedetään yhteen korona-kriisin taloudellisia vaikutuksia ja kriisin opetuksia sekä tämän vaikutuksia talouspolitiikan koordinaatioon. Komissio esitteli tiedonantoa Ecofin-neuvostolle 9.11. ja euroryhmälle 8.11.

EU:n finanssipoliittiset säännöt ovat tauolla vuoteen 2023 asti. Jos sääntöjä ei uudisteta, useat maat ovat riskissä joutua harjoittamansa korona-elvytyksen vuoksi liiallisen alijäämän menettelyyn. Tämä tarkoittaisi ankaraa talouskuripolitiikkaa, joka voisi pahimmassa tapauksessa johtaa talouskehityksen hidastumiseen tai taantumaa.

EU:n uskottavuus ja legitimitetti kärsivät, jos sääntöjä toistuvasti rikotaan eikä siitä synny mitään seuraamuksia. Kansalaisten silmissä sääntöjen rikkominen näyttää kyseenalaiselta ja johtaa helposti populismin kasvuun.

EU:n finanssipoliittiset säännöt luotiin toisenlaisiin oloihin

Kun EU:n taloussäännöt rakennettiin, niiden tarkoituksena oli estää jäsenvaltioiden liiallista velkaantumista. Niiden rakenne heijasti 1990-luvulla vallinnutta talouspoliittista ajattelua finanssipolitiikan roolista. Ajattelussa korostui ”automaattiset vakauttajat”, eli verotulojen ja suhdanteista riippuvien menojen automaattinen muutos lasku- ja noususuhdanteiden mukaan. Pelko oli, että liian elvyttävä finanssipolitiikka aiheuttaisi hyperinflaatiota. Maailmanlaajuisen finanssikriisin jälkeen ja maailmanlaajuisen pandemian helpottaessa talouden tilanne on hyvin erilainen.

Koronaviruskriisin jälkeen olisi yhteiskunnallisesti vaikeaa palata velkasäännön noudattamiseen perinteisillä keinoilla eli leikkauksilla, veronkorotuksilla ja rakenneuudistuksilla. Epärealistista siitä tekevät väestön ikärakenne ja se, että ilmastonmuutoksen torjunta vaatii pikemmin enemmän kuin vähemmän julkisia panostuksia.

Nyt puhutaan myös markkinakurin loppumisesta. Tähän on vaikuttanut merkittävästi keskuspankkien laajat velkakirjojen osto-ohjelmat, jotka ylläpitävät suotuisia rahoitusoloja. Markkinoilla kriittisen velkaantumisen rajat ovat nousseet. Rahoitusmarkkinat toimivat eri tavalla kuin 20 vuotta sitten johtuen keskuspankkien suuresta roolista.

Nyt viimeaikainen inflaation kehitys on ollut yllättävää ja nopeaa. EU-alueen inflaatio on noussut yli 3% ja sen ennustetaan nousevan vielä 5%:n. Tästä en vielä kuitenkaan huolehdi EU:n velan suhteen, koska inflaation kasvu johtuu korona-kriisin aiheuttamista tuotantoketjun pullonkaloista ja patoutuneen kysynnän purkautumisesta eikä niinkään rahan määrän kasvusta. Velan suhteen on kuitenkin hyvä olla pragmaattinen. Vaikka EKP on tunnettu viestijä vakauden ylläpitämiseksi, poikkeuksellisen korkea inflaatio

on aina riski, jos se leviää talouden muille osa-alueille. Tämä inflaatiopiikki laantunee kuitenkin kesään mennessä, mutta koronnostoja on tulevaisuudessa jo odotettavissa.

Palaaminen vanhoihin sääntöihin ja 60 prosentin velkatasoihin on epärealistista

EU:n nykyisten taloussääntöjen tasojen saavuttaminen nopealla aikataululla vaatisi monilta jäsenmailta kohtuuttomia ja epärealistisia säästötoimenpiteitä. Sääntöihin palaaminen johtaisi todennäköisesti siihen, että jäsenvaltiot käytännössä jatkaisivat sääntöjen noudattamista jättämistä. Tämä heikentäisi sääntöjen ja koko EU:n uskottavuutta.

Velkasäännön sopimattomuus nykyinvestointitarpeisiin ei ole ainoa ongelma EU:n taloussäännöissä. Pitkään EU:n finanssipoliittisia sääntöjä on kritisoitu niiden myötäsyklisyydestä, eli siitä, että politiikka toimet itseasiassa myötävaikuttavat suhdanteisiin sen sijaan, että hillitsisi suhdannevaikutuksia. Sääntöjen laskentatavoissa on puutoksia kuten esimerkiksi potentiaalisen tuotannon laskemisessa, joka juuri aiheuttaa sääntöjen väärintulkintaisuutta. Sääntöjä on siis uudistettava ja yksinkertaistettava.

On erittäin tärkeää uudistaa säännöt, jotta voidaan säilyttää EU:n legitimiys ja uskottavuus. Paras vaihtoehto on uudistaa sääntöjä niin että ne vähentävät liialliseen velkaantumiseen liittyviä riskejä, mutta antavat jäsenmaille liikkumavaraa mahdollistaen investoinnit ja järkevän suhdannepolitiikan.

Nykyinen jäsenmaita sitova 60 prosentin velkatavoite on mielivaltainen. Jäsenmaiden oli vaikea noudattaa velkasääntöä jo ennen koronakriisiä ja velkatasojen noustua se on entistä vaikeampaa. Ei ole olemassa yksiselitteistä raja-arvoa sille, mikä on lopulta kestävä määrä velkaa. Nykyinen velkaraja näyttää olevan selvästi korkeampi kuin 1990-luvulla ajateltiin.

Uusissa säännöissä yhdistettävä liikkumavara ja liiallisen velkaantumisen hillintä

Finanssipolitiikan säännöistä ei pidä luopua kokonaan, koska taloudellisen vakauden ylläpitäminen ja haitallisen julkisen velkaantumisen hillitseminen ovat tärkeitä tavoitteita.

Luonteva ratkaisu voisi olla luopua nykyisistä 60 prosentin velka- ja 3 prosentin alijäämsäännöistä, ja korvata nämä maakohtaisella keskipitkän aikavälin velkatasoon liittyvällä tavoitteella. Tämä mahdollistaisi vastasyklisen suhdannepolitiikan ja samalla hillitsisi liiallista velkaantumista.

Olisi järkevää, että pelkkien julkisten alijäämien ja velkasuhteiden ohella säännöissä otettaisiin laajempi perspektiivi. Velan ohella pitäisi huomioida julkisen sektorin rahoitusvarat. Tämä antaisi totuudenmukaisemman kuvan jäsenmaan maksukyvyystä eikä syntyisi epätervettä kannustinta kiertää velkasääntöjä myymällä valtion omaisuutta.

Pelkän julkisen sektorin ohella säännöissä kannattaisi tarkastella myös koko talouden velkaantumista. Koko talouden velkaantumista kuvaavan vaihtotaseen epätasapainot osassa jäsenmaita olivat pitkälti syy eurokriisiin. Vaihtotaseiden hallintaan perustuvia sääntöjä tulisikin merkittävästi vahvistaa.

Tärkeää on myös suunnitella jo ajoissa kehikkoa, jonka sisällä sääntöjen seuranta tehdään ja niiden vaikuttavuutta arvioidaan säännöllisesti. Samalla on keskusteltava taloussääntöjen parlamentaarisesta vaikuttavuudesta. Onko komissio, sen työryhmät ja ECOFIN oikea paikka sääntöjen arvioinnille?

Yksityiskohtia ja toteutustapoja on paljon. Olennaista on se, että EU:n finanssipoliittiset säännöt uudistetaan sellaisiksi, että ne vähentävät liialliseen velkaantumiseen liittyviä riskejä, mutta samaan aikaan mahdollistavat tarvittaessa investoinnit ja taantumia tasoittavan finanssipolitiikan. Nykyiset säännöt eivät

tee kumpaakaan, koska ne periaatteessa estävät järkevää suhdannepolitiikkaa, mutta eivät käytännössä kuitenkaan estä velkaantumista. Tarve uudistaa sääntöjä on ilmeinen.